

Lärarhandledning

Inte som ni

Av Sheila Kalusumu

Handledning av Frida Darj

För åldrarna 9–12

Inte som ni

Foto: Albin Händig

Sheila Kalusumu

Som nioåring flyttade Sheila Kalusumu, född 1983, från Uganda till Sverige tillsammans med sin mamma och sina syskon. Hon växte upp i Gränby i Uppsala. Hon är utbildad ekonom och har under de senaste femton åren arbetat med ekobrottsutredningar hos olika myndigheter.

Vid sidan av arbetet har hon alltid burit på ett starkt intresse för skrivande, särskilt barnböcker och poesi. När hon genom både nyheter, rapporter och egna erfarenheter såg hur utbredd rasismen bland barn fortfarande är, började hon söka efter skönlitterära barnböcker som skildrade just detta. Hon upptäckte snart en stor brist. Den insikten blev starten på debutboken *Inte som ni*, och grunden till Instagramkontot Palettarn där hon lyfter fram inkluderande barnböcker, leksaker och evenemang. Genom sitt skrivande vill hon bidra till att alla barn, oavsett hudfärg, ska känna sig viktiga, representerade och som en självklar del av samhället, och samtidigt inspirera till självkärlek och större tolerans för olikheter.

Om handledningen

Den här handledningen är ett stöd för dig som lärare när du arbetar med *Inte som ni* av Sheila Kalusumu. Boken väcker viktiga frågor om tillhörighet och rasism. Tanken med handledningen är att du som lärare både ska kunna arbeta extensivt med boken och kunna plocka enskilda övningar som du tycker passar din klass.

När man arbetar med frågor om rasism i klassrummet är det viktigt att diskussionerna inte förstärker rasistiska uppfattningar eller pekar ut elever. Det kan vara enklare att undvika dessa fallgropar om man hanterar rasism som det kunskapsområde det är, snarare än en fråga om åsikter. Forum för levande historia har ett bra webbmateriale om antisvart rasism för dig som behöver fylla på med kunskap.

Förord från författaren

I samtal om rasism och kränkningar kan olika elever ha egna erfarenheter av just detta. För mig som författare till boken känns det viktigt att vara tydlig med att ingen elev ska behöva dela något personligt om det känns jobbigt. Fokusera på situationer och handlingar, inte på att peka ut personer. Påminn också om att skatt eller skämt kan upplevas som sårande i sådana här samtal. Det är viktigt att alla visar respekt och tar samtalet på allvar.

Frågor om boken

- Varför vill Naki inte flytta från Farsta?
- Hur är Naki som person? Hur är Nelson?
- Varför berättar Naki inte för sina föräldrar vad som händer i skolan?
- Varför är Afrikadagen så viktig för Naki?
- Varför väljer hon att platta sitt hår?
- Varför tar det lite tid för Naki att acceptera Alices och Elsas ursäkter?

Att känna sig hemma

När Nakis flyttlass ska gå till den nya staden tänker hon ”Jag vill dra ut alla våra saker och packa upp dem i lägenheten igen. Lägga tillbaka allt där det hör hemma. Där jag hör hemma”

Var hör du hemma? Vilken plats på jorden känns mest hemma för dig?

Ditt eget rum

Kapitel 2 heter, Ett eget rum. När de flyttar får Naki äntligen ett eget rum. Hur ser ditt rum ut? Vad är det bästa med ditt rum?

Vad är rasism?

När Nelson blir kallad jävla apa på fotbollen säger hans mamma att det är rasism.

Här utgår vi från en bred förståelse av rasism med grund i Forum för levande historias material om antisvart rasism (www.levandehistoria.se). Där beskrivs att det finns olika definitioner av rasism. Vissa har mycket fokus på en individs handlingar, och andra på institutioner och strukturer. En bred förståelse av rasism ser hur begränsande normer, fördomar och stereotypa uppfattningar leder eller kan leda till ojämlig behandling. Allt från vardagsrasism till rasistisk mobbning och stereotypa uppfattningar ingår.

Viktiga poänger att göra är alltså:

- Rasism kan både finnas i ett samhälle och uttryckas av enskilda personer.
- Fördomar och normer kan göra att människor behandlas orättvist.

Rasism kan visa sig på olika sätt, till exempel genom mobbning, stereotypa tankar eller kommentarer – ibland medvetet och ibland utan att man tänker på det.

Varför är det rasism?

Här är ett antal händelser från boken som enligt den breda förståelsen kan räknas som rasism:

- Nelson blir kallad jävla apa på fotbollen (s.43).
- Klottret "Åk hem" på husfasaden (s.73).
- Tjejerna i den nya klassen känner på Nakis hår utan samtycke (s. 38).
- Lukas och Amir gör apljud bakom Nakis rygg (s. 132).
- Amir kallar Naki för n-ordet (s. 247. P.g.a. ett korrfel i den första upplagan står det att Lukas är den som säger detta på s.247.).
- Lukas och Amir frågar om Naki glömt sin banan (s. 141).
- Olivia kommentar om hur mörk Nakis hud är (s. 93).
- Kioskägaren tror inte på att Nakis pappa är den nya restaurangägaren (s. 80).

DISKUTERA TILLSAMMANS

- Varför räknas det här som rasism? (Frågan är inte huruvida det är rasism)

Exempelvis: När klasskamrater som knappt känner Naki tar på hennes hår. Det kan kännas kränkande då hon blir ett "föremål" för andras nyfikenhet, istället för en person vars gränser ska respekteras. Deras nyfikenhet går före hur Naki själv känner sig.

- Vad blir följden för Naki/Nelson/den som blir utsatt i situationen?
- Vad blir följden för andra runtomkring, t.ex. andra svarta som bevittnar händelsen?

Vardagsrasism och stereotypa situationer

Det behöver inte finnas en elak intention för att något ska vara rasistiskt. Exempelvis har många fördomar och stereotypa uppfattningar en rasistisk grund, utan att det behöver finnas något uppsåt bakom.

För att undersöka hur fördomar och stereotyper kan såra, läs kapitel 18 och 19 tillsammans med eleverna. Kapitlen handlar om när Naki sover över hos Alice tillsammans med Elsa och Olivia. De andra tjejerna vill att de sminkar sig och fixar håret, men har ingen tanke på att det ljusa pudret inte funkar med Nakis hudton, eller på att hennes afrohår inte kan borstas och sprayas som deras hår. De ställer nyfikna frågor om Uganda, pratar om Afrika som en exotisk plats långt borta med vilda djur och frågar hur Naki lärde sig så bra svenska (trots att hon är född i Sverige). De får Naki att känna att hon är annorlunda, att de inte ser henne för den hon är utan ser henne bara som den svarta tjejen som hamnat i deras klass.

Diskutera med eleverna

- Tjejerna vill inget illa, men ändå blir det så fel. Hur får de Naki att känna sig?
- När börjar Naki känna sig utanför?
- Vad är skillnaden mellan att vara nyfiken och att få någon att känna sig konstig?
- Om du hade varit med på övernattningen – vad hade du kunnat säga eller göra?
- Hur kan man stötta någon i en jobbig situation på ett enkelt sätt? Kom på exempel tillsammans.

Minoritet och majoritet

I den nya skolan är Naki i minoritet, de är bara ett fåtal svarta elever på skolan. Det får henne att känna sig annorlunda. I kapitel 48 och 49 när Naki och familjen åker tillbaka till Farsta och går på Afrikadagen beskriver författaren hur Naki känner sig när hon kan vara sig själv fullt ut. ”Här spelar min hudfärg ingen roll. Mitt afrohår måste inte tämjas och mina kläder ses inte som ett skämt. Jag behöver inte ändra på något hos mig för att passa in. Jag passar in precis som jag är.”

Om man är i minoritet kan man uppleva något som kallas minoritetsstress – den extra stress som kan uppstå när någon tillhör en grupp som ofta möter fördomar eller behandlas orättvist.

Jämför miljöerna:

Vad är skillnaden mellan Nakis nya skola och skolan i Farsta? Dela upp tavlan i två delar, en där Naki är i minoritet och en där hon är i majoritet.

Hur känner hon sig på den nya platsen där hon är i minoritet?

- Varför försöker hon anpassa sig, förändra sitt hår och sättet hon pratar?
- Varför försöker hon ta avstånd från sin bakgrund – hon slänger saker som påminner henne om Uganda, vill att hennes pappa ska laga ”svensk” mat och blir irriterad när hennes mamma pratar luganda?
- Vad tror ni det kan göra med en person att känna att man behöver förändra sig själv för att passa in?

Hur känner hon sig i Farsta, sitt gamla hem, där hon inte är i minoritet?

- Varför känner Naki att hon inte behöver ändra på sig under Afrikadagen?

Återvänd till citatet: ”Jag passar in precis som jag är.”

SAMTALSFRÅGOR

- Vad behöver finnas i en klass för att alla ska känna så?
- Vad kan vi göra, i vår klass, för att alla ska känna så redan idag?

Rasism i skolan – lärarnas ansvar

Skolan har ett uppdrag att motverka rasism. Samtidigt visar rapporter att etnicitet är den vanligaste grunden för trakasserier i skolan (Friendsrapporten 2022).

Läs kapitel 13 tillsammans där Lukas och Amir är taskiga mot Naki.

- Vad hände i klassrummet?
- Hur reagerar läraren Ylva?
- Hur tycker du att läraren Ylva borde ha reagerat?
- Hur upplever Naki situationen?
- Om något liknande hände på er skola, hur hade lärarna reagerat då?

Ta reda på mer om vilket ansvar skolan har vid rasistisk mobbning. Till exempel:

- Agera direkt i situationen.
- Anmäla till rektor.
- Se till att det som hänt utreds och dokumenteras.
- Se till så eleven känner sig trygg i framtiden.

Gissa känslan – att gestalta istället för att berätta

Syftet med övningen är att eleverna ska förstå vad gestaltning är. De ska lära sig att se skillnaden mellan att berätta och visa en känsla, och träna på att gestalta känslor i text.

Steg 1: Läs tillsammans

Läs de två första sidorna i boken tillsammans, alternativt det sista kapitlet. Hitta exempel på när författaren gestaltar hur Naki känner utan att säga känslan rakt ut.

Exempel ur kapitel 1 och 59:

- ”Jag sväljer hårt, försöker få bort klumpen i halsen.”
- ”Hjärtat dunkar hårt i bröstet, det känns som att det ska sprängas när som helst. Jag knyter händerna så hårt att naglarna skär in i huden.”
- ”Det blir varmt i magen.”
- ”Nelson skuttar framför mig, gör små danssteg och skrattar för sig själv.”
- ”Livet är färgglatt och inte alls grått längre.”
- ”Det bubblar inombords, som en skakad läskburk, känslorna sprutar åt alla håll och de går inte att hålla tillbaka.”

SAMTALSFRÅGOR

- Hur känner sig personen/personerna?
- Vad i texten gör att ni tror det?
- Hur märks känslan i kroppen?
- Varför tror ni att författaren väljer att visa känslan så här istället för att skriva t.ex. ”Jag är arg” eller ”Jag är nervös”?

Berätta för eleverna att detta kallas för att gestalta. Att visa att visa känslan genom kropp, tankar och handlingar. När en författare gestaltar får

läsaren själv lista ut känslan. Det gör texten mer levande och spännande.

Steg 2: Skriv egna gestaltningar

Nu ska eleverna själva prova. Be dem skriva 3–5 meningar där de gestaltar en känsla – utan att nämna känslan de syftar till. De ska istället visa känslan genom till exempel kroppen (ansiktet, händerna, magen, hjärtat ...), handlingar eller tankar.

Du kan ge dem en lista med känslor att välja mellan för att hjälpa dem på traven.

Steg 3: Gissa känslan

Dela upp eleverna i par eller smågrupper, de får läsa upp sin känsla och kompisarna får gissa. Du kan också ta några anonyma exempel i helgrupp.

DISKUTERA TILLSAMMANS

- Hur var det att skriva utan att säga känslan rakt ut?
- Vad var svårt?
- Vad fungerade bra?
- Vad gjorde vissa texter extra tydliga?
- Varför tror ni att författare använder sig av gestaltning

Jobba vidare

Här är resurser om ni vill jobba vidare med teman från boken:

Friends övningar och material om att arbeta mot rasism i skolan, www.friends.se

Forum för levande historias stödmaterial för att prata om rasism i skolan: <https://www.levandehistoria.se/for-skola/kompetensutveckling-for-dig-som-arbetar-med-utbildning/prata-rasism-i-skolan>

Skolverkets hemsida om skolans ansvar att arbeta mot rasism och intolerans: <https://www.skolverket.se/kompetensutveckling/stod-i-arbetet/skolans-arbete--mot-rasism-och-intolerans>